

Transcript 'Het Voorgesprek'

Aflevering 3: David Van Reybrouck

Welkom bij Het Voorgesprek. Een podcast van het Wintertuinfestival, het literaire festival dat jaarlijks in Nijmegen plaatsvindt. In drie delen bespreekt schrijver en psycholoog Marjolein Visser met haar gasten de kracht van fictie. In het Grote Gesprek op 27 november in Doornroosje in Nijmegen zullen de drie gastauteurs vervolgens live met elkaar in gesprek gaan. Vandaag deel 3: Het Voorgesprek met David Van Reybrouck.

Marjolein Visser: Hallo, ik ben Marjolein Visser, en voor de reeks 'fictie als gids' spreek ik in drie voorgesprekken met drie schrijvers met drie specialiteiten: Hanna Bervoets, vooral bekend om haar fictie; Connie Palmen, vooral bekend om haar fictie gebaseerd op waargebeurde feiten en bestaande personen; en deze week, tot slot: David Van Reybrouck. Cultuurhistoricus, archeoloog en schrijver van poëzie, toneelstukken en prachtige proza maar vooral bekend om zijn literaire non-fictie. Zo schreef hij *Congo: een geschiedenis* dat in binnen- en buitenland werd bekroond, onder andere met de AKO Literatuurprijs en de Libris Geschiedenis Prijs. Zijn essays, *Pleidooi voor populisme* en *Tegen verkiezingen*, zijn bundel *Odes* waarin hij de liefde, de ex, de spijt, de lente en andere zaken van schoonheid bezingt. En met het in 2020 uitgekomen boek *Revolusi* trekt David Van Reybrouck de Indonesische vrijheidsstrijd los uit het nationale perspectief. Ik ben vereerd om hem te spreken vandaag, deze duizendpoot van de non-fictie: David Van Reybrouck, hartelijk welkom.

David Van Reybrouck: Hallo, goedendag. Dank voor deze vriendelijke woorden.

Marjolein: Om meteen maar met de deur in huis te vallen, je kan van alles: poëzie, proza. Waarom kies je ervoor om juist zoveel non-fictie te schrijven?

David: Dat is eigenlijk het onderwerp dat zich in die richting een beetje opdringt. Ik heb niet het gevoel van: en nu is het weer tijd om non-fictie te schrijven. Het gaat eerder omgekeerd in zijn werk. Er zijn onderwerpen waarmee ik bezig ben...

Marjolein: Wat voor onderwerp is dat dan bijvoorbeeld, dat zich leent voor non-fictie?

David: Nou, toen ik gepassioneerd raakte door de vrijheidsstrijd in Indonesië, toen wist ik al vrij snel dat het niet in een haiku zou uitmonden. Dat het een grotere, omvangrijkere tekst ging worden dan een gedicht of wat dan ook. En soms ben ik bij onderwerpen bezig en weet ik meteen: dit is echt iets voor een theaterstuk, wat een geweldig verhaal. En dat komt omdat genres iets anders doen en een andere dynamiek hebben. En als ik over de grote geschiedenis van Indonesië wil vertellen, dan lijkt mij een non-fictieboek wellicht het meest geëigende. En als ik eerder iets wil doen over de individuele tragiek of onoplosbaarheden van een moreel complex verhaal, dan vind ik het theaterstuk vaak interessanter. Als het meer gaat over maatschappelijke voorstellen of politieke ideeën, dan is een essay misschien het meer geëigende genre. Dus wat dat betreft zit er een soort variatie op de genres.

Marjolein: Wat ik hoorde in een mooi interview dat je deze zomer had met Rosa Hofgärtner, daarin zei je dat je veel schrijft over geweld. Dat dat iets is wat veel terugkomt in verschillende werken van je, van apartheid tot kolonialisme tot populisme. Dat je op dit moment ook bezig bent met bijna de grootste vorm van geweld, het geweld dat we de planeet aan doen, je bent met het klimaat ook veel

bezig. Is bijvoorbeeld non-fictie voor zoiets als geweld een betere vorm dan fictie, om dat inzichtelijk te maken?

David: Nee, ik vind niet dat geweld zich beperkt tot één bepaald genre. Helaas, het zou handig zijn mocht je het geweld kunnen inperken tot het kort verhaal, dat de rest van de literatuur zich daar niet mee bezig hoeft te houden. Maar er is zoveel geweld, en dan heb ik het niet eens over fysiek geweld maar vooral ook over symbolisch geweld. Je vermeldt het populisme; populisme an sich daar kan je van alles over vinden, maar het is vaak ook het antwoord op symbolisch geweld wat grote delen van de samenleving ondergaan. Ik denk dat geweld wat dat betreft zich niet laat herleiden tot één genre.

Marjolein: Ik zat natuurlijk zelf ook een beetje na te denken over fictie versus non-fictie en wat me opvalt in jouw werk is dat ik daar ook soms een sterke aanmoediging in lees, soms zelfs activisme of activatie. En toen dacht ik, bijvoorbeeld in *Revolusi*, een boek over de opstand van jongeren in Indonesië, spreek je - zo lees ik het tenminste - jongeren direct aan, jongeren die op dit moment met klimaat bezig zijn. Je zegt: 'Een opstand geleid door jongeren kan het verschil maken. Hopelijk minder bloederig dan toen in Indonesië, maar toch.' Op mij komt het over alsof je eigenlijk zegt: jongeren hier, houd moed! Alsof je met een verhaal over Indonesië toen iets heel direct wil vertellen ook aan mensen nu.

David: Ik vind de term 'activatie' heel erg leuk.

Marjolein (lacht): Ja, het is misschien niet helemaal goed Nederlands.

David: Nee, maar we moeten misschien de term invoeren, want het begrip 'activisme' wordt vaak te pas en onpas gehanteerd als je het niet met iemand eens bent, dan noem je hem maar een activist en dan is hij al zijn objectiviteit verloren. Terwijl de term 'activatie', die is veel positiever, het is een soort aanzet tot. Ik heb die zin erin gezet, niet zozeer om de jongeren aan te moedigen - die hebben mijn aanmoediging niet nodig. Ik heb het boek geschreven terwijl de klimaatjongeren volop bezig waren, ik heb ook een paar maanden het werken aan mijn boek *Revolusi* stilgelegd om die beweging mee te ondersteunen, want ik was daar zelf heel erg enthousiast en ook ontroerd door. Maar je hoorde toen op heel veel plekken van: ach die jongeren, wat stellen ze nu eigenlijk voor, alsof zij aan politiek kunnen gaan doen enzovoort, sinds wanneer gaan tieners ons de les vertellen. Dat waren zo de zinnen die je voortdurend hoorde. Toen vond ik het wel interessant om aan te geven dat het vierde grootste land ter wereld, Indonesië (het vierde grootste qua bevolkingsaantal) zijn onafhankelijkheid te danken heeft aan de inzet van vijftienjarigen, zestienjarigen, veertienjarigen zelfs. De revolutie die ik in mijn boek beschrijf, is het werk geweest van mensen tussen de vijftien en de vijventwintig zeg maar. Dus laat ons maar niet denken dat jongeren geen relevante politieke categorie zijn.

Marjolein: Hoe je nu vertelt over de jongeren, zo gepassioneerd en met zoveel respect, zo spreek je ook over de vele informanten die je zowel voor *Congo: een geschiedenis* als ook voor *Revolusi* hebt gesproken, honderden mensen heb je gesproken. Misschien ook wel voor je essays, dat weet ik minder goed, er staan wel heel veel mensen in je dankwoord daarvoor.

David (lacht): Ja ik heb altijd lange dankwoorden, da's waar.

Marjolein: Dat is een ding dat zeker is. Maar je lijkt ontzettend betrokken en met heel veel respect spreek je over hoe je het zelf zegt in *Revolusi*, alledaagse mensen. Je zegt: 'Alledaagse mensen hebben zoveel te zeggen, het was in alle opzichten een voorrecht om hun verhalen te horen.' En in *Congo: een geschiedenis* zeg je: 'Ik moest op zoek naar de diversiteit van lokale perspectieven,

Congolese stemmen dus, zoveel mogelijk.' Waarom deze mensen, waarom ook zoveel van deze mensen, kun je daar meer over vertellen?

David: Zoveel omdat de geschiedenis veelvuldig is. Soms denk ik een boek als *Revolusi*, dat is een soort *Big Brother* waar je in elke kamer verschillende camera's moet ophangen. En ik probeer die geschiedenis van die vrijheidsstrijd en alles wat daaraan vooraf ging, in beeld te brengen. En dat kan ik maar doen door zoveel mogelijk perspectieven te belichten; dat zijn die verschillende kamers met die verschillende camera's. Al te vaak is die geschiedenis geschreven vanuit Nederlands oogpunt, of vanuit een expliciet Indonesisch oogpunt; dat vind ik selectieve geschiedschrijving. Ik vond het relevant om ook naar Japan te reizen en daar Japanse veteranen te spreken, de allerlaatste die nog in leven zijn. Want in Japan: oude mensen vind je gemakkelijk, maar oude mensen die willen praten over een oorlog die ze verloren hebben, dat is toch andere koek. Ik ben ook naar Nepal geweest, ik ben naar Nederland geweest, op vele plekken want ook het Nederlandse perspectief is veelvuldig. Heel veel mensen hanteerden een koloniaal perspectief, maar een hele hoop mensen ook niet. En die waren ook toen al uitgesproken antikoloniaal. Het is van belang om op die verschillende plekken je oor te luister te leggen. En die veelvuldigheid... wel ook in mijn theaterwerk heb ik heel vaak interviews gebruikt. Mijn theatermonologen *Missie* en *Para*, voor het ene heb ik missionarissen geïnterviewd, voor het andere paracommando's, dat zijn onze elitetroepen – het woord 'elite' is een beetje ongelukkig gekozen als je ziet... hier ging het over een missie waarin er ook wandaden waren gebeurd. Maar eigenlijk ook in mijn democratisch werk, want mijn schrijverschap heeft zich een beetje uit laten monden in ook een echte directe betrokkenheid naar het verbeteren van de democratie, ook daar is de basisgedachte: gewone mensen hebben iets te vertellen.

Marjolein: Bedoel je dan in *Tegen verkiezingen*?

David: Ja, mijn boek *Tegen verkiezingen*, en het werk met de G1000 in België maar inmiddels ook op andere plekken in Europa, en nu ook in de VS, start vanuit de gedachte (zoals ik het zelf heb ervaren): als gewone mensen in staat zijn relevante zaken te vertellen over de geschiedenis van een land, dat heb ik met *Congo* en *Revolusi* ontdekt, dan zijn gewone mensen ook echt wel in staat relevante aspecten aan te dragen over de toekomst van een land. Mijn democratisch werk ligt echt in het verlengde van mijn historisch literair werk, en dat vertrekt vanuit een zeer simpele gedachte: mensen hebben iets te vertellen. Zodra mensen mogen meetellen, krijg je een heel andere dynamiek. Heel veel geschiedenis, heel veel politiek, heel veel besluitvorming is in wezen elitair, en eigenlijk gewelddadig. Vernedert mensen, door hen te miskennen, of door in hun plaats te spreken, enzovoort. En wat ik probeer te doen, zowel in mijn schrijven als in mijn activisme zal ik het dan toch maar noemen, is ruimte maken voor verhalen van mensen. En vandaar dat ik non-fictie graag beoefen, omdat het de schrijver tot bescheidenheid dwingt. Je hebt niet het idee dat je alles uit jezelf zal putten, maar er liggen zoveel verhalen voor het rapen. Ik vind de werkelijkheid van zeven miljard wereldbewoners rijker dan de fantasie in de binnenkant van dat ene hoofd dat het mijne is.

Marjolein: Zo. Je spreekt met heel veel respect voor wat deze mensen te vertellen hebben, zoveel verschillende mensen aan jou te vertellen hebben. Ze zijn dus jouw bron. Zijn ze ook jouw publiek, voor jouw gevoel? De mensen die meewerken aan jouw verhalen?

David: Ik heb vanaf mijn allereerste boek *De Plaag* gezegd, toen was ik op stap in Zuid-Afrika op rapportage, heb ik veel mensen geïnterviewd, en ik zat toen uit te schrijven (het internet was nog lang niet wat het nu was, sociale media bestond nog niet, de wereld was nog groter) en ik dacht: ik kan mij lekker verlustigen aan mensen die ik heb ontmoet en er karikaturen van maken. En ik heb toen voor mezelf, het was twintig jaar geleden, besloten dat wat ik ook schrijf over iemand, diegene over wie het gaat, moet het kunnen lezen.

Marjolein: En wat betekent dat, in de praktijk?

David: Het betekent niet dat ik kritiek spaar, of geen afweging laat blijken. Het betekent dat ik me niet verlustig in het karikaturaal maken van mensen en dat ik eigenlijk het oordeel uitstel en in zijn complexiteit laat staan. Iemand heeft ooit verteld, ik vond dat eigenlijk wel een mooi compliment, dat mijn werk vooral draait om morele ambivalentie. Dat vond ik een mooi compliment. Zeker op een moment van polarisering, dat oordelen heel snel geveld worden en dat we onze criteria nogal erg hard in steen hebben gehakt, probeer ik te tonen waarom bepaalde mensen tot bepaalde gedragingen komen. En dat kan gaan over excessief geweld tijdens een dekolonisatieoorlog en dat kan gaan over... ik heb kindsoldaten geïnterviewd in Congo, ik heb verkrachters geïnterviewd. Wat is er gebeurd met iemand dat hij ooit een speelse jongen was, dat hij vandaag dit soort gedragingen stelt? Welke processen zijn er nodig? En daarbij zie je heel vaak tragiek, de tragiek waarbij de wereld niet bestaat uit goede en slechte mensen maar uit goede en slechte gedragingen. En oorspronkelijk goede mensen, mensen die deugen, plotseling volkomen zien te ontsporen door een opeenvolging van een aantal stappen. We leven opnieuw in een tijd waarin morele zuiverheid hoog in het vaandel wordt gevoerd. En op zich is daar iets positief aan, dat we morele rechtschapenheid belangrijk vinden. Maar ik vrees dat we soms iets dreigen te verliezen, namelijk begrip voor de processen waarbij mensen tot moreel wangedrag komen. En ik vind begrip voor die processen altijd rijker en zinvoller, en dat is eigenlijk een poging tot toenadering, tot empathie, tot misdaden en wandaden beschadigen, het maatschappelijke weefsel. Ik heb nogal veel geleerd van de Zuid-Afrikaanse Waarheids- en Verzoeningscommissie: naast waarheid moet je ook altijd verzoening inzetten, naast gerechtigheid moet je ook op de heling van het maatschappelijke weefsel inzetten, naast genoegdoening voor het individuele slachtoffer moet je tegelijkertijd kijken of er geen maatschappelijk, collectief herstel kan komen. Dat zijn de thema's waar ik nogal mee bezig ben.

Marjolein: En om dit soort grote zaken, verzoening en heling, te bereiken, kan ik me voorstellen dat je naast bijvoorbeeld dat oordeel uitstellen ook aan andere dingen kunt denken om mensen te bereiken, om te verzoenen. Bijvoorbeeld waar ik aan dacht toen ik jouw werk las; je bent zelf gepromoveerd, je hebt heel veel educatie en opleiding gehad, en ik kan me voorstellen dat je ook mensen hebt gesproken die bijvoorbeeld niet universitair geschoold zijn, of dat weet ik natuurlijk toen ik je boeken las. Let je bijvoorbeeld op dat soort dingen, op bijvoorbeeld je taal, om ook de meerderheid van de mensen die niet al die opleiding heeft gehad, dat die toch jouw werk kunnen begrijpen en lezen?

David: Tijdens het interviewen van getuigen houd ik daar natuurlijk rekening mee, maar ook vooral tijdens het schrijven. Kijk, mijn boeken ontstaan in de studeerkamer, met een massa documentatie erbij, maar als ik op Goodreads zie dat mensen *Revolusi* een extreem leesbaar boek vinden, dat vind ik een ongelooflijk groot compliment. En klassieke recensenten gaan daar niet vaak naar verwijzen, dat zijn doorwinterde lezers, die kunnen zich ook door een moeilijker boek heen worstelen. Of die zijn te trots om te laten blijken dat een boek lekker wegleeft, dat is zo een criterium dat blijkbaar in professionele middens minder mee mag tellen. Maar als lezers dat vertellen, vind ik dat echt altijd geweldig. Ik zie het voorrecht wat ik zelf heb genoten door de studies die ik heb mogen doen, en het is bij mij altijd gepaard gegaan... kijk, jargon is het makkelijkste register om te hanteren: er zijn maar een paar mensen die het begrijpen, je moet gewoon een paar woorden erin gooien die niemand begrijpt en veel mensen denken dan dat je superslim bent. Nee, jargon is intelligentie voor beginners. Ware intelligentie laat zich uitdrukken in eenvoudig taalgebruik, in toegankelijk taalgebruik, in bevattelijk taalgebruik. En je ziet dat ook bij de grootste wetenschappers, dat die vaak in staat zijn om hun gedachten eigenlijk zeer eenvoudig te vertellen, zeer helder te vertellen. Ik vind dat groots. Ik houd daar meer van dan iemand die mij omver lult door een krat woordenschat naar

boven te halen om mij vooral mee te imponeren. Het hanteren van jargon is altijd een blijk van zwakte en zelftwijfel, ik heb daar geen geduld mee.

Marjolein: Ik zat ook te denken toen ik het las: ik zou dit ook aan mijn moeder laten lezen. En dat is iemand die niet hoogopgeleid is en boeken lezen soms ook ingewikkeld vindt, maar wel heel erg geïnteresseerd is in de wereld en dit wel zou willen weten. Bijvoorbeeld zinnen zoals wat je in *Revolusi* zegt: 'Het op drie na grootste land ter wereld zou toch iemand moeten boeien.' Dat soort zinnen, dat je denkt: ik zit er meteen in. Maar ik kan me voorstellen dat het je ook moeite kan kosten om inderdaad dus niet voor dat jargon te kiezen maar om dingen eenvoudig te maken.

David: Mijn ouders hebben alle twee geen universitaire studies gedaan. Ze hebben wel kunnen studeren na hun achttiende, ze hebben hogere studies gedaan maar buiten de universiteit. Ik ken gewoon teveel mensen die niet hoogopgeleid zijn. Een aantal van mijn beste vrienden zijn universitair niet geschoold en die zijn niet minder intelligent wat dat betreft. Ik heb door mijn onderzoek zoveel mensen mogen interviewen; het gros daarvan is niet universitair geschoold. Ik stel me die vraag eerlijk gezegd al niet meer. Met onze organisatie G1000 moeten we op dit ogenblik nieuw personeel aanwerven en dan wordt er zo gezegd van: moeten we mensen om een universitair diploma vragen? Ik schiet dan bijna in de lach eerlijk gezegd, alsof dat nog een relevant criterium is! Je hebt zulke verstandige mensen, los van hun opleidingsniveau of wat dan ook, dus dat soort elitarisme is me heel erg vreemd. En mijn boek *Pleidooi voor populisme* was vooral een argument om te zeggen: er is een kloof aan het ontstaan in de samenleving en dat is de kloof tussen hoog- en laagopgeleiden. En populisme is de beweging van laagopgeleiden die door hoogopgeleiden niet meer au serieux worden genomen. Wat dat betreft vind ik dat we heel erg bewust moeten zijn. Ook de woorden die we gebruiken. Sinds de hervorming van het onderwijs spreken we over 'masters', iemand die is afgestudeerd is een 'master'. Maar je moet dat eens gaan vertalen, dat gaat letterlijk over de 'meester', dat betekent dat diegene die geen master zijn knechten zijn, of onderdanen. Voetvolk. Die termen alleen zijn al problematisch! 'Ik doe een master na master', nou proficiat, hoe hofwaardiger wil je het nog?

Marjolein: Jouw passie voor wat je doet, jouw activatie laten we het zo nog even noemen, is overduidelijk. Ook wat je daarmee bereikt is wat mij betreft evident. Je hebt bijvoorbeeld met *Tegen verkiezingen* echt veranderingen teweeg gebracht, heel concrete veranderingen. Ik merk het ook nu aan je dat je er zo gepassioneerd over spreekt. Ik zie zeker geen gemankeerde man maar toch wil ik dit vragen: word je er nooit moe van, om zo steeds de zere plek van het moment aan te wijzen, zoals kolonialisme, populisme, zo op te staan om voor bepaalde mensen op te komen, voor het klimaat op te komen?

David: Ik word soms moe van mezelf, maar niet van de problemen in de buitenwereld. Dat is een betrokkenheid, en een bezorgdheid, en dat is soms ook een pijn. Ik kan het soms niet aan zien, ik vind het soms te gênant, te pijnlijk, te tergend of te tragisch om dingen te zien gebeuren, vormen van verwijdering, vormen van onmogelijk geworden gesprek, geblokkeerde discussies enzovoort. En natuurlijk het onderwerp waar ik mij de komende jaren het meest van al mee zal bezighouden, het klimaat, en de verhouding met democratie. Die bezorgdheid bij mij gaat niet over omdat het weekend is. Tegelijkertijd, ik geniet van het leven met volle teugen, en ik denk dat ik die betrokkenheid met de wereld maar kan hebben omdat ik ook zoveel liefde beleef en zoveel dingen graag doe en graag zie. Ik wandel graag in de natuur, ik bezoek graag tentoonstellingen, kunst, poëzie kan me blijvend raken, maar het is omdat al dat mooie er is, dat ik bezorgd ben over het mogelijk verdwijnen van wat we nu meemaken. Het kan zijn dat er over een paar decennia weinig ruimte nog is voor mooie tentoonstellingen en mooie dichtbundels. Dat vind ik echt verlies. En dan denk ik nog het meest: het verdwijnen van de poëzie in Nederland of Vlaanderen zou dramatisch zijn, maar

wellicht onvergelykbaar met het half onderlopen van Bangladesh of het verdwijnen van eilanden in de Pacific. Dus... ik ben bezorgd, en tegelijkertijd, als ik zie dat er oplossingen zijn, die veel te weinig bekend zijn, zoals nieuwe vormen van democratie, dan vind ik het mijn verdomde plicht om ervoor te zorgen dat die nieuwe oplossingen een groter publiek weten te bereiken. En dat heeft inmiddels tot het gevolg gehad dat ik nu al weet dat ik een paar boeken minder zal schrijven omdat ik teveel middagen met politici zit te praten. *It's a dirty job, but someone's got to do it.* En het is niet wat ik ooit in mijn gedachten had van dit zal ik.. maar het is van belang denk ik om de huidige politici te steunen in hun zoektocht naar nieuwe democratische vormen.

Marjolein: Je zei dit is niet wat ik ooit in gedachten had voor mezelf, kun je dat uitleggen?

David: Mijn belangstelling voor politiek is van zeer late datum. Tot mijn dertigste was ik nauwelijks geïnteresseerd in politiek; ik was bezig met literatuur, ik was bezig met archeologie, dat is mijn vak geweest, daar ben ik ook in gepromoveerd. En ik vond politiek relatief oninteressant. Tot ik in Zuid-Afrika mijn eerste boek ging researchen en ik de teksten las van Mandela en Desmond Tutu (de toenmalige aartsbisschop van Zuid-Afrika en de voorzitter van de Waarheids- en Verzoeningscommissie), toen heb ik ineens gezien hoe nobel en noodzakelijk goede politiek was. En vanuit die optiek ben ik gaan kijken naar hoe komt het dat het bij ons zo vaak scheefloopt, waarom is het debat over hoe we onze samenleving zien, hoe burgers de toekomst willen vormgeven, waarom is dat zo vaak gereduceerd tot een kleuterachtig getouwtrek tussen een aantal slimme mensen die toevallig in politieke partijen vastzitten, en in die structuren van politieke partijen vastzitten? Waarom kan het gesprek over welke samenleving we willen niet op een veel zinnigere manier gebeuren met gewone burgers, losgetrokken van ideologische patstellingen en die electorale kansberekeningen die vandaag de aard is geworden van het beestje? Ik ben daar enorm op uitgekeken, ik vind dat enorm schadelijk. En mocht het nog performant zijn, ik zou er mee kunnen leven. Maar het is zelfs niet meer performant. We slagen er niet in de grote uitdagingen van deze tijd aan te gaan omdat de democratie helemaal gekoloniseerd is door de partijpolitiek. Dus we moeten zoeken naar manieren om politiek, gesprekken over de toekomst van de samenleving, om dat los te trekken vanuit die paar stichtingen die die politieke partijen zijn en die gaan besluiten hoe het land moet evolueren of moet blijven vaststaan.

Marjolein: Ik hoor je het nu een beetje zeggen, ik moest er ook aan denken toen ik je boeken las, zeker de dankwoorden, zeker van *Congo* en van *Revolusi*, maar ook in je essays, dat in zekere zin onafhankelijkheid een belangrijke rol speelt voor jou als schrijver. Bijvoorbeeld onafhankelijkheid van gelden, van middelen, dat je geen beurzen aanneemt, geen geld direct van overheden. Maar ook op andere manieren heb je het over onafhankelijkheid. Kun je mij daar iets over vertellen, waarom onafhankelijkheid voor jou als schrijver zo belangrijk is?

David: Dat is wel grappig, dit is de eerste keer door uw vragen dat ik nadenk over die dankwoorden. Ik besef nu pas dat ik er in elk van mijn boeken een heb. Ik heb deze week de Huizingalezing afgewerkt en daar staat toch ook een dankwoord bij. Dus die dankwoorden zijn een soort mix van afhankelijkheid en onafhankelijkheid. Ik betoon daarmee mijn afhankelijkheid van mensen die mij geïnspireerd hebben, mensen die ik heb ontmoet en die ik erkentelijk ben, waarvan ik met plezier zeg ik heb geleerd van jou, maar het is ook een vorm van onafhankelijkheid als je kan zeggen dat je een boek als *Revolusi* hebt geschreven zonder geld van de Nederlandse overheid. Ik heb geen centen gekregen van een Nederlandse subsidiegever of een Nederlands bedrijf of wat dan ook. Dat vond ik wel erg belangrijk om te kunnen vermelden. En ik ben bij veel onderwerpen betrokken, ook als je kijkt naar politieke onderwerpen, ik ben ook veel met klimaat bezig. Maar ik zit niet vast bij een bepaalde partij, behoor niet tot een bepaalde lobby, ik verdedig niet een bepaalde strekking of wat dan ook, ik probeer wel een beetje de gedachte van de – hoe heet dat in het Duits, die oude traditie

wat in ere te houden. Ik verwijs nu naar een Duits woord maar ik denk mijn belangrijkste voorbeeld in die zin is iemand als Albert Camus, die voor mij toch echt de auteur is die mij erg heeft beïnvloed denk ik, het idee van het proberen te varen van een onafhankelijke koers aan de hand van je ontmoetingen, je eigen nadenken, je eigen lezen en je eigen nieuwsgierigheid.

Marjolein: Ik kan me voorstellen dat dit weleens botst. Misschien is dit niet zo, maar ik stel me zo voor: je bent in Congo, of je bent in Indonesië, of je praat met iemand in de politiek en iemand legt zijn hand op jouw knie en die zegt David, bedankt voor dit heel fijne gesprek. En je hebt net, empathisch als je overduidelijk bent, een goed gesprek gehad want diegene heeft helemaal zijn hart gelucht over het geweld dat hij in zijn leven heeft gemaakt en die zegt: maar vergeet dus niet David, dit is de conclusie, dit moet de conclusie zijn van jouw boek over Congo. En jij denkt: volgens mij moet dat niet de conclusie zijn. Is dat weleens een strijd voor jou, tussen afhankelijkheid en onafhankelijkheid?

David: Nee want kijk, elk boek dat je leest, elk artikel dat je leest, elk interview dat je afneemt is een bepaalde visie. Je zou kunnen zeggen, al die documentatie - ik heb niet geteld hoeveel boeken ik citeer maar het heeft een heel dikke bibliografie op het einde, ik denk zes-, zeven-, -achthonderd boeken, plus dan nog die honderden interviews; dat zijn bijna allemaal stemmen die zeggen wat er in de conclusie zou moeten staan. Dat heet gewoon documentatie.

Marjolein: En op dat moment zeg jij: nee meneer, we hebben een heel mooi gesprek gehad, ik neem het mee maar ik weet nog wat ik ga quoten en wat niet, maar het zijn mijn conclusies. Of hoe gaat dat?

David: Ik dank gewoon altijd mensen voor het feit dat ze hebben kunnen getuigen en dat ze de tijd hebben genomen en het vertrouwen hebben gehad om zich te laten interviewen. Maar ik heb zelf nog geen conclusie klaar op dat ogenblik, ik ben zelf nog aan het zoeken.

Marjolein: En heb je het wel eens gehad bij, ik kan me het voorstellen bij *Pleidooi voor populisme of Tegen verkiezingen*, echt dwingende betogen. Zijn er weleens mensen in jouw omgeving, privé geweest, die hebben gezegd: David ik zit zelf in de politiek, het grijpt me aan, ik ben er niet blij mee dat je dit zo doet, kan je dit niet wat lichter doen? Is er wel eens een strijd tussen wie je als schrijver wil zijn en wie je als mens bent daarin?

David: Nee, want dan is hetzelfde.

Marjolein: Ja? Waarom is dat hetzelfde?

David: Dat overlapt toch wel. Ik vind altijd dat je eerst moet proberen een beetje een deugdelijk mens te zijn, en dan pas een goede schrijver.

Marjolein: Waarom in die volgorde?

David: Omdat je mens bent van je geboorte tot je dood, en je schrijverschap is korter. En ik vind het te gemakkelijk om een groot schrijver te zijn - kan je een groot schrijver zijn als je een abominabel mens bent, als je een heel middelmatige persoonlijkheid aan de dag legt tijdens je leven? Ik zie dat eerlijk gezegd niet zo goed. En wat dat betreft sta ik ook wel een beetje in de traditie van Camus denk ik; als je die menselijkheid niet vooraf laat gaan op je talent of je stijl of wat dan ook.. Stijl, dat is toch volkomen ondergeschikt. Dat is koketterie, dat is techniek, dat is metier. Dat kan ook een deel van je persoonlijkheid zijn, maar de zoektocht gaat verder dan de literatuur. Literatuur heeft soms nog wel de neiging om zichzelf te overschatten, dat moeten we niet doen.

Marjolein: De literatuur of de mensen achter de literatuur?

David: Tijdens de relatief korte periode van de menselijke geschiedenis is de literatuur zeer hoog aangeschreven geweest, en je zou kunnen zeggen dat is de naoorlogse periode. Dat is het moment waarop het boek het meest centrale, culturele artefact wordt, in die naoorlogse samenleving. Dat heeft ook te maken met de opkomst van het pocketboek bijvoorbeeld, letterlijk wat je in je tas kunt stoppen. En dat heeft ervoor gezorgd dat het boek, ook met de democratisering van het onderwijs, ongelofelijk belangrijk is geworden als cultuurdrager. Zoals in de negentiende eeuw de opera de belangrijkste kunstvorm was zou je kunnen zeggen dat in de twintigste eeuw het boek de belangrijkste kunstvorm was.

Marjolein: En dat is niet terecht, wat jou betreft?

David: Die hoge waardering van de literatuur heeft ervoor gezorgd dat men schrijvers alles is gaan vergeven. Nu komt dat vooral in de Franse letterkunde heel duidelijk naar boven. Van die auteurs die decennia lang op handen gedragen zijn geweest die uiteindelijk gewoon seksuele predatoren zijn geweest en daar over konden praten op televisie en daarmee wegkwamen, omdat de literatuur en het schrijverschap een nieuw soort clerus waren, die niks konden mis doen. Dat is wat je krijgt op het moment dat je de literatuur gaat sacraliseren, en dat moeten we niet willen.

Marjolein: Tot slot, je hebt het al over dat persoonlijke. Een boek waarin je ontzettend persoonlijk bent, is het boek *Odes*. Tenminste, zo heb ik het begrepen. Ik heb het gevoel gehad dat ik je een beetje heb leren kennen maar misschien is dat niet zo?

David: Dat is wel echt mijn persoonlijkste boek denk ik ja, toch wel.

Marjolein: Voor de luisteraars die het niet hebben gelezen, ga het lezen. David Van Reybrouck bezingt in *Odes* de mislukking, de liefde, de ex, de lente, de poetsvrouw, vanalles. Het hele kritische kijken naar het verleden lijkt daarin geen plek te hebben, of in ieder geval een heel andere plek. In ieder geval lijkt schoonheid en het persoonlijke daarin heel belangrijk. Ik denk dat als je het leest je een soort verstilling ervaart, of verwondering, lichtheid. Hoe verhoudt voor jou dit werk zich tot werken als jouw essays en als *Congo* en *Revolusi*? Ik dacht: dat dit uit één mens komt...

David: Het antwoord is heel simpel. Net als bij een mobiele telefoon moet je hem af en toe opladen om hem vervolgens de rest van de dag te kunnen gebruiken. *Odes*, dat is ik die aan het kabeltje hang. Daar bezing ik alles wat mij deugd doet, wat mij energie geeft, wat mij de kracht geeft om verder te doen wat ik wil doen. Dat gaat inderdaad over hoe ik Arvo Pärt een geweldige componist vind, hoezeer Leonard Cohen voor mij van belang is geweest, de dans van Anne Teresa De Keersmaeker, het tapijt van Bayeux, wat ik het mooiste artefact van Europa vind, het tapijt uit de 11^e eeuw, 12^e eeuw. Dat zijn dingen die mij voeden. Het is waar, ik heb dat misschien in mijn schrijverschap relatief weinig laten merken of weinig laten zien, omdat ik met zoveel andere dingen ben bezig geweest. Maar ik vond het ontzettend leuk om die odes te schrijven. En het rare was, als je zo bewust odes bezingt, dat doet ook iets met je. Daardoor ga je ook gretiger of dankbaarder of enthousiaster in het leven staan. Ik heb nog altijd een lijstje in mijn telefoon staan met onderwerpen voor mogelijke odes en zelfs nu nog kan ik iets meemaken of zien en denken van, mocht ik nu nog een ode schrijven – ik heb dat destijds voor *De Correspondent* gedaan – mocht ik dat nu nog doen, dit zou wel een nieuw onderwerp kunnen worden. Die ontvankelijkheid blijft bestaan, en dat mag je nooit verliezen denk ik.

Marjolein: Heel hartelijk bedankt, David Van Reybrouck.

David: Heel graag gedaan, dankuwel.

Dank voor het luisteren naar Het Voorgesprek met David Van Reybrouck. Kijk op wintertuinfestival.nl voor de gehele programmering van het Wintertuinfestival. Link in de shownotes.

David: Marjolein ik moet even onderbreken: de bladblazers zijn op komst. Hoor je het al of kan de techniek het horen?

Marjolein: Ik hoor het niet.

David: Ik hoor het wel. Ze staan nu onder het raam, misschien blijft het hiertoe beperkt. Maar het kan zijn dat ze straks een versnelling hoger schakelen, want ze hebben een nieuwe methode in de straat: ze blazen alle bladeren tot een gigantische berg, en dan jagen ze die door de hakselaar. En die staat hier ook ergens beneden. Dus als het te erg wordt, geeft het even aan.

Dit was een podcast van De Nieuwe Oost Wintertuin. Volg ons via jouw favoriete podcastapp voor meer podcasts over verhalen, literatuur en schrijven. Tot de volgende keer.

Vond je dit een interessante podcast? Beluister dan ook de twee andere Voorgesprekken met Hanna Bervoets en Connie Palmen. Of luister naar eerdere Grote Gesprekken met onder meer Roxane van Iperen, Jaap Robben en Saskia de Coster.